

Gandziuk V. The Phenomenon of Ukrainian Euromaidan in Research of National Scientists // Transformations in Contemporary Society: Humanitarian Aspects. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017; ISBN 978-83-62683-99-4; pp. 27-33, illus., tabs., bibls. – 0,4 др. арк.

УДК 070(477.44):94(477)"2013/2014"

Гандзюк В.О.

**Феномен українського Євромайдану
в дослідженнях вітчизняних науковців**

Гандзюк В.О. Феномен українського Євромайдану в дослідженнях вітчизняних науковців

У статті проаналізовано окремі наукові, соціологічні дослідження, науково-документальні розвідки, публіцистичні праці українських журналістикознавців, істориків, медіааналітиків, письменників, що присвячені знаковій події в літописі Української держави – національно-патріотичній акції протесту під назвою «Євромайдан» (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.).

Ключові слова: Євромайдан, Українська держава, Європейський Союз, акція протесту, революція, мас-медіа, наукові дослідження

Gandziuk Vitalii The phenomenon of Ukrainian Euromaidan national scientists in research

The article analyzes some research, case studies, research and documentary intelligence, journalistic work Ukrainian scientists, historians, analysts, writers devoted a significant event in the annals of Ukrainian state – national patriotic protest called «Euromaidan» (November 2013 – February 2014).

Key words: Euromaidan, Ukrainian government, the European Union, protest, revolution, media, research

*Гандзюк В.А. Феномен українського Євромайдана в дослідженнях
отечественных ученых*

*В статье проанализированы отдельные научные, социологические
исследования, научно-документальные разведки, публицистические работы
украинских журналистиковедов, историков, медиааналитиков, писателей,
посвященных знаковому событию в летописи украинского государства -
национально-патриотической акции протеста под названием «Евромайдан»
(ноябрь 2013 - февраль 2014).*

*Ключевые слова: Евромайдан, Украинское государство, Европейский
Союз, акция протеста, революция, СМИ, научные исследования*

Події 21 листопада 2013 року – 22 лютого 2014 року в Україні – найбільша проєвропейська демонстрація в історії ЄС. Євромайдан (Єврореволюція, Революція Гідності) – національно-патріотичні протестні акції в Україні проти корупції в органах влади, свавілля правоохоронних органів та на підтримку європейського вектора зовнішньої політики держави.

Зростання протестних настроїв у суспільстві фіксувалися соціологами ще на початку осені 2013 року. Тіньова економіка, зростання корупції та хабарництва, безвідповідальність влади та її авторитарний характер, послаблення потенціалу армії – причини невдоволення діяльністю Президента України В. Януковича [13].

Адміністрація Президента та уряд на чолі з М. Азаровим вели активну проросійську зовнішню політику. Важливим етапом в історії незалежної України мав стати Вільнюський саміт східного партнерства 28 листопада 2013 року, проте незадовго до цього було зроблено заяву: Кабінет Міністрів України вирішив призупинити процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [5].

За словами М. Азарова, це рішення зумовлено неможливістю проведення модернізації економіки в стислі терміни для підтримання конкуренції з європейськими виробниками, яка виникне в разі підписання

Угоди та збільшенням зовнішніх боргів України. Крім того, Верховна Рада вчасно не ухвалила євроінтеграційні закони (про прокуратуру, зміни до виборчого законодавства та лікування ув'язнених за кордоном), які були умовою підписання Угоди про асоціацію України з ЄС. Ця відмова стала каталізатором, який призвів до перших акцій протесту. Саме відтермінування Асоціації змусило українців вийти на площі міст [9].

Перша акція відбулась 21 листопада 2013 року. На Майдан Незалежності вийшли близько 1500 людей – переважно журналісти, громадські активісти та опозиційні політики. Згодом до них приєдналися студенти.

За твердженням «BBC», уперше слово «Євромайдан» використали 21 листопада 2013 року в соціальній мережі. Хештег одразу потрапив у тренди Twitter. До 22 листопада 2013 року його застосували понад 21 000 раз, коли акції вже проводились у Донецьку, Івано-Франківську, Луцьку, Ужгороді та Львові. За повідомленнями ЗМІ, люди масово відгукнулися на заклик журналіста Мустафи Найєма у соціальній мережі Facebook виходити на Майдан Незалежності. Звернення було опубліковано на персональній сторінці 21.11.13 о 19:55.

24 листопада 2013 року відбувся найбільший мітинг опозиції за період президентського правління В. Януковича. Мітингувальники зайняли весь Хрещатик (від бульвару Шевченка до Європейської площі). Тоді було прийнято «вимоги Євромайдану»: відставка уряду М. Азарова за зраду національних інтересів; проведення позачергової сесії Верховної Ради і прийняття євроінтеграційних законів; скасування рішення про призупинення підготовки до асоціації з ЄС; звільнення політв'язня Ю. Тимошенко. В разі не підписання Угоди про асоціацію Євромайдан вимагав імпічменту Президента В. Януковича. Мітингувальники звернулися до керівництва ЄС із закликом не закривати Україні двері в Європу, створити умови для підписання Угоди після зміни влади в Україні.

У ніч проти 30 листопада начальник ГУМВС України В. Коряк віддав наказ про застосування сили під час розгону Євромайдану в Києві. Відтак, площу оточили озброєні бійці «Беркуту» та витіснили близько 400 протестувальників. «Беркутівці» застосовували вибухові пакети та били людей кийками. Серед мітингувальників були поранені [11].

14-15 грудня, як повідомляє ZN.UA, керівництво країни поставило перед Міністерством оборони та іншими відомствами завдання забезпечити проведення масштабного провладного мітингу на противагу Євромайдану [6].

Фінальним етапом революції стали події у Києві 18-20 лютого 2014 року, під час яких загинуло більше сотні протестувальників і кілька тисяч було травмовано. Вранці 18 лютого майданівці розпочали ходу до Верховної Ради, де депутати мали розглянути зміни до Конституції України щодо обмеження повноважень Президента. Натомість за вказівкою голови Верховної ради В. Рибачака канцелярія ВРУ відмовлялася реєструвати такий документ. Це викликало обурення протестувальників і призвело до зіткнень з силовиками [5].

22 лютого 2014 року о 17 годині Верховна Рада України підтримала Постанову про усунення Віктора Януковича з посади Президента України та призначила позачергові вибори Президента України на 25 травня 2014 року [8].

Незважаючи на самотність проблем, які постали перед Україною, з'явилися вони не ізольовано, а в контексті світового політичного процесу. Українські події, безперечно, вплинули на європейські політичні процеси, але й не меншою мірою останні позначилися на перебігу української революції.

Тема Євромайдану опинилась у фокусі уваги соціологів, політологів, журналістів, економістів, істориків, юристів, письменників. Революційні події висвітлювалися з різних позицій і в різних аспектах. Видання, що побачили світ одразу після протистояння – це здебільшого поезії очевидців,

фотоальбоми, збірки дописів у соціальних мережах і репортажів із Майдану. Друга хвиля – перші спроби аналізу й незабаром поширення ґрунтовних праць науковців.

Центр дослідження суспільства за співпраці Міжнародного фонду «Відродження» та Національного фонду підтримки демократії провели моніторинг протестів, репресій протягом періоду Революції Гідності. За результатами дослідження було зафіксовано щонайменше 3950 протестних подій (з 21 листопада 2013 року по 23 лютого 2014 року). Така кількість за три місяці перевищує протестну активність за весь 2013 рік до 20 листопада (3428) та кількість протестів за кожен з попередніх років, починаючи з 2010. Більшість були пов'язані з Євромайданом та відбувалися на його підтримку [10].

7 листопада 2014 року вийшла перша книга, яка досліджує феномен Євромайдану, «#EUROMAIDAN – History In The Making». До фінальної редакції книги увійшли понад 200 фотографій. Серед них роботи Максима Левіна, Олександра Чекменьова, Костянтина Чернічкіна, Олексія Фурмана, Романа Пилипея, Андрія Горба, Ганни Грабарської, Анатолія Бойка, фотографів світових агентств Associated Press, Reuters, EPA (European Pressphoto Agency) та безпосередніх учасників Майдану. У виданні містяться тексти відомого українського історика, доктора історичних наук, професора кафедри нової і новітньої історії України Українського католицького університету Ярослава Грицака та філософа Тараса Лютого.

Хронологію подій із 30 листопада 2013 року до 22 лютого 2014 року описала журналістка Євромайдану Катерина Сергацкова. Тексти викладено українською та англійською мовами. Видання складається з розділів «Віче», «Кухня», «Правий сектор», «Самооборона», «Творчість протесту», «Культура», «Архітектура», «Медики», «Антимайдан», «Журналісти», «Беркут», «Предмети», «Самоорганізація», «Локації», «Люди» [15].

Події, які розпочалися в Києві і розгорнулись у всій Україні під час Революції Гідності, викликали значний резонанс у багатьох державах. Не

лише вітчизняні, а й закордонні медіа пильно стежили за Євромайданом і висвітлювали його. У зв'язку з цим «Європейська обсерваторія журналістики» у партнерстві з Могиллянською школою журналістики провели дослідження «Висвітлення подій в Україні європейськими медіа: від Майдану до початку конфлікту на Сході України» [1].

Академія української преси у січні 2014 року провела експертне опитування. За результатами якого виявилось, що преса, радіо та телебачення у висвітленні подій на Майдані поступаються за критеріями повноти, об'єктивності та достовірності онлайн-ЗМІ. Опитали 64 експерти, серед яких – науковці, викладачі, медіааналітики, журналісти, редактори видань, представники недержавних організацій, пов'язаних з діяльністю медіа та інші медіаактивісти.

Так, друкована преса за середнім показником «повнота висвітлення» отримала 3,2 бали за п'ятибальною шкалою, телебачення – 3,6, радіо – 2,8, Інтернет – 4,7 балів. При цьому достовірність матеріалів у газетах та на радіо експерти оцінили у 2,9 бали, телерепортажів – у 3,1 бали. Достовірність інформації в мережі отримала 4,1 бали. Так само Інтернет став лідером за інтенсивністю використання (4,4 бали), але програв за показником масштабності охоплення аудиторії (46%).

На думку опитаних, загальноукраїнські канали повернулись до практики цензурування і замовчування подій, тому Інтернет дав максимальну можливість довідатись про усі протестні акції, що відбувалися в Києві та обласних центрах [2].

Частковий аналіз медійного виміру Євромайдану був представлений на II Міжнародному студентському медіасимпозіумі у Львові (березень 2015 року). Зокрема, докторантка Могиллянської школи журналістики Анна Полуденко презентувала наукову роботу «Використання нових інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення громадянської активності на прикладі руху Євромайдану». У праці запропоновано

детальний огляд інструментів соціальних медіа, які були використані під час протестів для посилення громадянської активності [3].

Ініціативна група соціологів дослідила зміст цінностей учасників Євромайдану за загально визнаною методикою й порівняла їх із аналогічними даними щодо мешканців європейських країн. Було опитано 443 особи: 357 на Євромайдані Києва, 86 – на Євромайдані Львова, за методикою, яка передбачає випадковий відбір респондентів. Дослідження було проведено 7–8 грудня 2013 року, приблизно під час проведення Маршу мільйонів. Результати опубліковано на сайті «Українська правда» кандидатом соціологічних наук Олексієм Шестаковським (www.pravda.com.ua). Зазначено, що більшість євромайданівців передусім хотіли покращити життя в країні загалом, а не своє особисто. Задля цього згодні йти на незручності й втрати. Найбільші пріоритети для них – універсалізм і доброзичливість, а також самостійність і безпека [14].

Науково-документальне видання «Український Євромайдан. Прикарпатський вимір» за редакцією доктора історичних наук, професора Миколи Кугутяка презентували у березні 2016 року в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника. На різних етапах дослідження до роботи долучалися студенти, аспіранти, учителі, представники громадськості, політичних партій, органів влади та самоврядування, активні учасники Майдану. У книзі розкрито причини та передумови Революції Гідності, проаналізовано рушійні сили та цілі. У нарисах, статтях, а також у хроніці подій і документах простежено внесок жителів Івано-Франківської області в події Євромайдану. Вміщено наукові дослідження з осмисленням значення Революції Гідності для сьогодення й майбутнього, аналіз ролі лікарів та церкви у масових народних протестах. Підкреслюється загальнонаціональний характер вимог Майдану, їхня співзвучність із вимогами історичної епохи [12].

Тему Євромайдану висвітлено також вітчизняними авторами у публіцистичних працях із елементами документалістики. Зокрема, у 2015

році було видано книгу української журналістки, співвласниці та шеф-редактора інтернет-видання «Лівий берег» (LB.ua) Соні Кошкіної «Майдан. Нерозказана історія». Критики назвали працю «головним розслідуванням року». До видання ввійшли інтерв'ю з політиками, що відіграли знакову роль у подіях Майдану: Олександром Януковичем, Олександром Турчиновим, Арсеном Аваковим, Володимиром Рибаким. Завдання, яке поставила перед собою Соня Кошкіна – відтворити точну хронологію подій за лаштунками Майдану, запропонувавши читачам версії з обох боків барикад.

Наприкінці 2014 року у видавництві «Дуліби» вийшов власний авторський «літопис» Майдану Юлії Орлової «111 днів Майдану: записки киянки». Етнолог і антрополог за фахом, авторка намагалась дивитись на Майдан із позицій не лише активної громадянки, а й науковця.

Ще один так званий блог-щоденник – книга журналістки Крістіни Бердинських «Є люди. Теплі історії з Майдану», за яку авторка отримала премію «За поступ у журналістиці» імені Олександра Кривенка 2014 року [7].

Авторський проект Оксани Забужко, де зібрані онлайн-нотатки літераторів, блогерів, журналістів та анонімних персонажів, називається «Літопис самовидців: дев'ять місяців українського спротиву». За словами О. Забужко, першою, хто відгукнувся на ідею цього проекту, була Світлана Алексієвич, відома білоруська письменниця. Вона написала передмову до видання, зазначивши, що «ви розгорнете цю книгу і не зможете її закрити» [4].

Об'ємною картинку революційних подій роблять репортажні видання. Це альбом «94 дні. Майдан очима «ТСН» та двотомний «Щоденник Євромайдану» від редакції журналу «Вести. Репортер». Журналісти «1+1» спробували перенести телекартинку на папір. Вийшов історичний літопис, зітканий із дописів у соцмережах, спогадів, текстів, відео та фото, відзнятих співробітниками «ТСН». Журнал «Вести. Репортер» зібрав власні публікації (інтерв'ю, аналітику, репортажі) з перших днів Євромайдану до анексії Криму. Обидва видання є журналістською інтерпретацією тих подій [8].

Отже, проаналізувавши окремі наукові, соціологічні дослідження, науково-документальні розвідки, публіцистичні праці українських журналістикознавців, медіааналітиків, письменників, що присвячені темі Євромайдану в Україні, можна зробити висновок, що національно-патріотичні акції листопада 2013 р. – лютого 2014 р. стали знаковими в новітньому літописі Української держави та найбільшою проєвропейською демонстрацією в історії ЄС. Події Революції Гідності потребують ще більш детального та ґрунтовного вивчення науковцями.

Джерела

1. Висвітлення подій в Україні європейськими медіа: від Майдану до початку конфлікту на Сході України [Електронний ресурс] // MediaSapiens: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/previews/visvittlennya/podiy/v/ukraini/>

2. Джерелом найбільш об'єктивної інформації про Євромайдан є мережеві ЗМІ [Електронний ресурс] // MediaSapiens: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/dzherelom/aup/>

3. Євромайдан і медіа: дослідницький погляд [Електронний ресурс] // European Journalism Observatory: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://ua.ejo-online.eu/1771/>

4. Забужко О. Літопис самовидців: дев'ять місяців українського спротиву. – О. Забужко. – К.: Комора, 2014. – 336 с.

5. Киридон А. Євромайдан: причини, характер, основні етапи / А. Киридон // Історична пам'ять: збірник наукових праць. – К., 2015. – С. 46–62.

6. Констянтинова К. Відлуння епох. Євромайдан і перемога [Електронний ресурс] / К. Констянтинова // Дзеркало тижня: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/CULTURE/vidlunnya-epoh-yevromaydan-i-peremoga.html>

7. Орлова Ю. 111 днів Майдану / Ю. Орлова. – К.: Дуліби, 2014. – 144 с.

8. Пушнова Т. 94 дні. Майдан очима ТСН: Енциклопедія / Т. Пушнова. – К.: Основи, 2014. – 176 с.

9. Рибак О. Інституціональна диференціація політичних ризиків в Україні [Електронний ресурс] / О. Рибак // Офіційний сайт ЧНУ ім. Ю. Федьковича: [Веб-сайт]. – Режим доступу: http://www.chnu.edu.ua/res//chnu/chnu_news/February/Dyser_Rybak.pdf

10. Справжнє обличчя Майдану: статистика протестів, які змінили країну [Електронний ресурс] // Аналітичний цент CEDOS: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/releases/35>

11. Україна рік тому. Силовий розгін Євромайдану 30 листопада [Електронний ресурс] // Український простір: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://www.uaprevo.ukrainian/revolution30.11.13>

12. Український Євромайдан. Прикарпатський вимір [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/2016/03/03/prezentovane-naukovo-dok-vidannya/>

13. Шахрай Ю. Революція Гідності [Електронний ресурс] / Ю. Шахрай // Сайт вчителя правознавства Ю. Шахрай: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://shahray.pp.ua/2015/11/06/>

14. Шестаковський О. Радикалізовані європейці: цінності Євромайдану [Електронний ресурс] / О. Шестаковський // Українська правда [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/01/14/700>

15. #EUROMAIDAN – History In The Making / Я. Грицак, Т. Лютий, К. Сергацкова та ін. – К.: Основи, 2014. – 300 с.